

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Безпалової Ольги Ігорівни – на дисертацію Зуєвої Анни Ігорівни «Дисциплінарна відповідальність адвоката: адміністративно-правовий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Інститут адвокатури є одним з важливих складових правоохоронної системи, а адвокати - це саме ті фахівці, які надають правничу допомогу громадянам і юридичним особам. Адвокати в своїй діяльності зобов'язані дотримуватися професійної етики та виконувати свої обов'язки відповідно до норм чинного законодавства. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката є важливим елементом системи забезпечення незалежності адвокатури та дотримання адвокатами своїх професійних обов'язків, адже воно спрямоване на забезпечення дотримання адвокатами вимог законодавства, професійної етики та правил адвокатської діяльності.

Якість роботи адвокатів є найважливішим критерієм оцінки результативності діяльності адвокатури. Тому одним із завдань сучасної адвокатури як важливого інституту громадянського суспільства є прагнення до постійного вдосконалення якості надання кваліфікованої правової допомоги з метою підвищення правової захищеності громадян і реалізації їх конституційних прав, свобод та законних інтересів. У свою чергу, дієвим механізмом захисту як прав осіб, які звернулися по правову допомогу до адвокатів, так і репутації адвокатури України є інститут дисциплінарної відповідальності адвоката.

Виходячи з зазначеного вище, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Зуєвої А.І. – це новий напрямок наукового пошуку, обумовлений відсутністю напрацювань учених, присвячених питанням дисциплінарної відповідальності адвоката, що і визначило тему наукового дослідження та його спрямованість на обґрунтування теоретичної моделі в частині притягнення

останнього до юридичної відповідальності.

Належним необхідно визнати методологічний підхід щодо дослідження. Він свідчить про достатній рівень володіння дисертантом загальними та спеціальними методами наукового пізнання та вмінням використовувати їх для вирішення завдань, поставлених у роботі. Достатній рівень наукових узагальнень базується на системному підході. Були також використані інші методи, характерні для наукових робіт з юридичних наук: логіко-семантичний, аналізу і синтезу, порівняльно-правовий, системний, метод групування, структурно-логічний тощо. Методи і прийоми доречно використані для формулювання авторських дефініцій та висновків, які складають основний понятійний апарат та зміст дослідження, є засадами обґрунтування запропонованих висновків і рекомендацій щодо змін до чинного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження, проведеного Зуєвою А.І., є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням об'єктивних даних щодо особливостей притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сучасним поглядом на правову природу дисциплінарного провадження відносно адвоката, його завдань, принципів та особливостей здійснення, а також формулюванні на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо внесення змін до чинного законодавства із зазначених питань.

З урахуванням сучасних підходів, наявних у юридичній науці, Зуєва А.І. формулює основні параметри проблеми, яка вирішується у дисертаційній праці, та концептуальні засади її розв'язання, а також спрямовує одержані результати на підвищення практики правозастосування щодо особливостей притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката.

Загальне позитивне враження від дисертації Зуєвої А.І. підкріплюється результатами, які характеризують її наукову новизну.

Зокрема, автором обґрунтовано, що дисциплінарна відповідальність, на відміну від інших видів юридичної відповідальності, володіє унікальною філософською природою, що поєднує в собі аспекти свободи, відповідальності, авторитету та справедливості. Дисциплінарна відповідальність виникає в контексті вільного вибору індивіда (наприклад, трудового колективу, свідоцтва на право зайняття адвокатською діяльністю тощо), тобто індивіди вступають до неї вільно, приймаючи на себе правила та норми поведінки. Відповідно, правила таких правовідносин ґрунтуються на принципах справедливості та етики, а їх порушення тягне за собою дисциплінарну відповідальність. Дисциплінарна відповідальність несе в більшій мірі не лише каральний, а й виховний аспект. Її мета – не просто покарати за проступок, а й запобігти його повторенню в майбутньому, стимулювати при цьому особистісний розвиток, самодисципліну та відповідальне ставлення до правил (с. 35).

З позитивного боку слід відмітити позицію дисертанта в частині виокремлення ознак дисциплінарного провадження, до яких віднесено: є видом юрисдикційної процедури, в рамках якої уповноважені суб'єкти наділені владними повноваженнями щодо вирішення питання про дисциплінарну відповідальність; має на меті всебічне, повне та об'єктивне встановлення обставин дисциплінарного проступку; має не лише каральний, але й виховний аспект, спрямований на попередження нових порушень; регламентується нормами законодавства, що визначають його порядок, підстави та строки проведення, а також види дисциплінарних стягнень (с. 44).

В дисертаційному дослідженні наголошено, що правове регулювання дисциплінарного провадження стосовно адвоката включає в себе: Конституцію України; спеціальний Закон України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»; інші законодавчі акти України; міжнародні договори та практика міжнародних судів; підзаконні акти України; акти та правила органів адвокатського самоврядування (с. 55).

Обґрунтовано, що адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури – це комплекс юридичних повноважень,

гарантій, інструментарію та спеціальних властивостей, які сукупно формують правову основу для функціонування комісії в системі адвокатського самоврядування (с. 73).

В дисертації ретельно проаналізовано та досліджено ознаки стадії розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката, якими, зокрема є: розгляд справи ґрунтується на змагальності сторін; дисциплінарна палата заслуховує члена дисциплінарної палати, який проводив перевірку, адвоката, стосовно якого порушено справу та особу, яка ініціювала справу; адвокату та особі, яка ініціювала справу надається право брати участь у засіданні, надавати пояснення, ставити питання, висловлювати заперечення, подавати докази, заявляти клопотання (с. 84).

На підставі проведеного аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак, визначено «дисциплінарний проступок адвоката» як винну, протиправну дію або бездіяльність адвоката під час здійснення ним професійної діяльності, а також іншої соціально-публічної діяльності (громадської, наукової, публіцистичної діяльності, спілкування в мережі Інтернет), що полягає у порушенні встановлених законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність та/або Правилами адвокатської етики вимог та заборон, професійних та морально-етичних обов'язків адвоката перед клієнтами, колегами та інститутом адвокатури в цілому, судом та іншими державними органами, а також суспільством загалом, що призвело чи може призвести до настання негативних наслідків для клієнта та/або інституту адвокатури в цілому, за яку законодавством передбачено дисциплінарну відповідальність (с. 105).

В роботі встановлено, що «правосуб'єктність адвоката» виступає головною якісною властивістю, яка визначає його можливість та здатність трансформуватися у суб'єкта дисциплінарних правовідносин, виступаючи однією з передумов їх виникнення. Адвокат відносно якого відкрито дисциплінарне провадження володіє повним обсягом правосуб'єктності до порушення дисциплінарної справи, а реалізація відповідного обсягу «правосуб'єктності адвоката» в аспекті специфічних процедурних прав та

обов'язків в межах дисциплінарного провадження відбувається лише за умови виникнення дисциплінарних правовідносин, що свідчить про необхідність розмежування категорій «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» (с. 134).

В дисертації доведено, що розгляд дисциплінарної справи стосовно адвоката, як і вся процедура дисциплінарного провадження, мають відповідати міжнародним стандартам і принципам, закріпленим ст. 6 Європейської конвенції з прав людини з урахуванням усталених підходів Європейського суду з прав людини щодо розуміння компонентів концепції «справедливого судового розгляду», якими зокрема виступають змагальність, рівність сторін, доступність правосуддя (в тому числі право на правничу допомогу), розумність строків, публічність та відкритість, належність та неупередженість процедури (с. 139).

Дисертантом зроблено висновок, на сьогодні як законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, так і дисциплінарною практикою не встановлено стандарту доказування у дисциплінарному провадженні стосовно адвоката. Акцентовано увагу, що впровадження такого стандарту є важливим елементом засади змагальності як встановлений критерій достатності та достовірності доказів для прийняття рішення про те, що факт є встановленим та доведеним, а тягар доказування виконаним (с. 161).

Схвальної оцінки заслуговує висновок дисертанта, що українська нормативно-правова база, що регулює дисциплінарну відповідальність адвоката потребує змін та доповнень, задля впровадження інноваційних, загально визнаних і успішно функціонуючих методів дисциплінарного впливу, запозичення яких доцільно здійснити з правових систем розвинених країн Європи та світу (с. 217).

Вказані положення наукової новизни можуть бути використані для проведення наукових досліджень, удосконалення законодавства в частині процесуального порядку притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових

фахових виданнях. Основні теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, викладені у п'яти наукових статтях, з яких чотири опубліковано у наукових фахових виданнях України, одну – у іноземному науковому виданні, а також у тезах чотирьох доповідей на науково-практичних конференціях. Основні висновки і рекомендації, отримані в процесі здійснення дослідження, знайшли відображення у наукових публікаціях.

Дисертаційне дослідження виконане авторкою самостійно з використанням останніх досягнень теорії адміністративного права. Усі сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень авторки. Зуєва А.І. для аргументації власних положень і висновків використовувала напрацювання інших вчених, на які обов'язково робилися посилання.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України. Встановлюючи значущість для науки і практики результатів дослідження, проведеного Зуєвої А.І., варто вказати, що воно вирішує наукову проблему, оскільки результати роботи поглиблюють існуючі уявлення про правову природу, сутність та особливості притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката й можуть бути основою для подальших наукових досліджень з відповідної проблематики, а також містить висновки та пропозиції, що можуть бути використані для вдосконалення чинного та перспективного адміністративного законодавства пов'язаних із удосконаленням процесуального порядку притягнення адвоката до юридичної відповідальності. Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватись при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права», «Судові та правоохоронні органи» у закладах вищої освіти юридичного профілю.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Анни Ігорівни Зуєвої, необхідно висловити ряд зауважень, звернути увагу на твердження, що викликають сумніви та

можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час її захисту:

1. У підрозділі 1.2 «Правове регулювання, завдання та принципи дисциплінарного провадження стосовно адвоката» доцільно було б сформулювати класифікацію нормативно-правових актів, що регламентують питання притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за юридичною силою, що було б додатковим аргументом віднесення відповідних публічних відносин до адміністративно-правових.

2. Досліджуючи адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження доцільно було більш детально проаналізувати та окреслити елементний склад останнього, що надало б змогу окреслити існуючі на сьогодні прогалини в правовому регулюванні діяльності останньої.

3. У підрозділі 2.1. «Поняття та особливості дисциплінарного проступку як підстава притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» дисертант виокремлює безпосередній об'єкт дисциплінарного проступку, а саме праввідносини, які становлять зміст професійної діяльності адвоката щодо захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту, а також іншої соціально-публічної діяльності адвоката (зокрема громадської, наукової, публіцистичної діяльності, спілкування в мережі Інтернет). Бажано було б приділити увагу питанням можливості віднесення адвоката до суб'єкта вчинення правопорушення пов'язаного із корупцією, оскільки на сьогодні саме адвокати все частіше стають фігурантами резонансних справ, пов'язаних з корупцією.

4. У підрозділі 2.3. «Особливості розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката» доцільно було б більш уваги приділити увагу правовій природі процесуальних рішень, які приймаються на кожній стадії дисциплінарного провадження, що б дало можливість додатково визначити гарантії діяльності адвоката.

5. Цілком зрозуміло, що дисертаційна робота присвячена дослідженню дисциплінарного провадження відносно адвоката. Натомість, враховуючи

навіть це, уявляється, що дисертація дещо перевантажена детальним розглядом суто теоретичних питань.

В цілому зазначені зауваження не впливають на позитивну оцінку виконаної роботи і характеризують її новаторський характер та складність предмету наукового аналізу, що викликає бажання дискутувати.

На підставі викладеного можна зробити наступний **в и с н о в о к**:

дисертація Зуєвої Анни Ігорівни «Дисциплінарна відповідальність адвоката: адміністративно-правовий аспект» є завершеною самостійною працею, в якій отримано ряд нових науково обґрунтованих теоретичних результатів, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему формування теоретичної моделі дисциплінарної відповідальності адвоката та має значення для розвитку науки адміністративного права. Дисертаційна робота відповідає вимогам п. п. 9, 11-13 постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 року № 567 щодо кандидатських дисертацій, а її авторка – Зуєва Анна Ігорівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
директор
Департаменту науки і освіти
Харківської обласної державної
військової адміністрації,
заслужений діяч науки і освіти України,
доктор юридичних наук, професор

Ольга БЕЗПАЛОВА